

SAF ŞİİR (Halis, Öz Şiir) ANLAYIŞI (1923-1960)

- Türk edebiyatında “Saf Şiir” (Öz Şiir) eğilimi Ahmet Haşım’ın “*Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar*” adlı makalesiyle başlar.
- Sanatın bir *form sorunu* olduğuna inanan bu şairler için önemli olan iyi ve güzel şiir yazmaktır.
- Bu anlayışla kendilerine özgü *özel bir imge düzeni* oluştururlar. Özgün ve yaratıcı olan bu imgeler, dilin mantığına uygun ve dilin anlam alanını genişletip dile yeni olanaklar sunacak bir yapıya sahiptir.
- *Dilde saflaşma düşüncesi*, kendini rahat şiir yazma şeklinde başat öge olarak gösterir. Şiirsel söylemin zirvesine ulaşmak düşüncesiyle dilin yücelişi paralellik gösterir.
- Şiirde *her türlü ideolojik sapmanın dışında* kalarak sadece okuyucuda estetik haz uyandıran şiir yazma eğilimi, bu şairleri her türlü *mekteleşme (edebi akım) eğiliminin dışında* kalıp müstakil şahsiyetler olarak şiir yazmaya yöneltmiştir.
- Şiiri soylu bir sanat olarak kabul eden bu şairlerde *düşsel (hayali) ve bireysel yön ağır basar*. İçsel ve bireyci bir yaklaşımla evrensel insan tecrübesini dile getirirler.
- Saf şiir anlayışında *estetik tavır ön plandadır*. Bu anlayıştaki şairler didaktik bilgidен uzak durup; bir şey öğretmeyi değil, musikiyle ya da musikinin çağrıştırdığı, uyandırdığı imgelerle insanın estetik duyarlılığını doyurmayı amaç edinirler.
- Bu şairler *şiirde anlama fazla önem vermezler*. Anlaşılmaq için değil; duyulmaq, hissedilmek için şiir yazarlar.
- Şiirde biçim endişesi duyan bu şairlerde *dize ve dil baş tacıdır*. Disiplinli çalışarak mükemmele varan halis şiir yazma endişesi kendini hissettirir.
- Gizemsellik, simgecilik, bireysellik, ruh, ölüm, masal, rüya, mit temalarının yoğunca işlendiği bu şiirler zekâ ve bilincin disipliniyle bütünleştirilerek yazılmıştır.
- Milli Edebiyat Döneminin şiir hareketleri bu anlayışın oluşmasında etkili olmuştur.
- *Şiir dili her şeyin üzerindedir*.
- Şiir bir biçim (form) sorunudur. Ahenk söyleyiş tarzı, ritim, kafiye ile sağlanır.
- *Amaç iyi ve güzel şiir yazabilmektir*.
- Dilde saflaşma, sadeleşme görülür.
- *Şiir, soylu bir sanat olarak kabul edilir*.
- Şiirde en değerli şey dizedir.
- *Şairlerin kendilerine özgü bir imge düzenleri vardır*.
- İçsel bir yaklaşımla insan anlatılır.

- *Şiirin toplum için değil sanat için olduğunu iddia ederler ve şiirlerini sanat için yazarlar.*
- *Şiirler ideolojinin esiri olmamalıdır.*
- *Güzel şiir ancak çalışarak elde edilir.*
- *Şiir emek işidir.*
- *Öz Şiir Anlayışını Sürdüren Şairler:* Ahmet Haşım, Yahya Kemal, Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dıranas, Cahit Sıtkı Tarancı, Asaf Halet Çelebi, Behçet Necatigil, Fazıl Hüsnü Dağlarca.

Ahmet Haşım Poetikası

Yazar ve şair kadrosunda Yahya Kemal, Ahmet Haşım, Yakup Kadri, Ahmet Hamdi gibi isimlerin bulunduğu *Dergâh*'ın ilk sayısı 1921'de yayınlanır. 15 Nisan 1337(1921) tarihli bu sayıda Ahmet Haşım'ın "Bir Günün Sonunda Arzu" adlı şiiri çıkar. Dikkatleri üzerine çeken bu şiir, Haşım'ın poetik fikirlerinin ortaya çıktığı "Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar" yazısına vesile olur. Bu şiire yapılan eleştirilere cevaben yazılmış ve başlangıçta *Dergâh* mecmuasında "Şiirde Mana" (S.8, 5 Ağustos 1337(1921), s.113-114.) adıyla yayınlanır. Daha sonra *Piyâle*(1921) adlı kitabının önüne "Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar" başlığıyla koyularak yayınlanır. Bu yazı "Cumhuriyet dönemi şiir poetikalarına referans olma ya da karşı çıkma bağlamında yön veren ilk çıkışı yapar"(Karaca, 2010:52-53).

1.1. Şiirin Tanımı

Bütün poetikalar şiir üzerine kimi sistematik görüş bildireceğinden belirli tarifler ve tanımlamalar yapmaktadır. Bu tanımlamaların başında üzerinde konuşulacak olan şiirin tanımı olmalıdır. Haşım, şiirin doğrudan tanımını yapmak yerine, nesir ile şiir arasındaki farklara dikkat çekerek şiirin ne olduğu üzerine fikirlerini açıklar. Haşım'e göre "şair ne bir hikmet habercisi, ne de bir belagatli insan ne de bir vâzı'-ı kanundur"(Haşım, 2008:10). O halde Orhan Okay'ın da belirttiği gibi şiirin gerçeklile bir ilgisi olmaması gerekir. Yani şiirin gerçeği yansıtmak gibi bir bahsi olmamalıdır. Haşım bu ifadeden sonra şiir diline getirdiği yaklaşımla tutumunu sürdürür. Haşım'e göre şiirin dili "nesir gibi anlaşılacak için değil, fakat duyulmak üzere vücut bulmuş, musiki ile söz arasında, sözden ziyade musikiye yakın, mutavassıt bir lisandır"(s.16). Haşım'in bu tanımı şiire ve onun diline bir takım gizemler yükler. Bilinmeyene, tanımlanamayana doğru bir görüş bildirir. Bunu da nesrin kaynağını

daha somut olan “akıl ve mantık”ta bulurken, şiirin kaynağını ise “idrak mıntıkları haricinde, esrar ve meçhulatın geceleri içine gömülmüş, yalnız münevver sularının ışıkları gâh u bî-gâh ufk-ı mahsusata akseden kudsi ve isimsiz menba””(s.16) olarak gösterir. Orhan Okay buradaki ifadeleri dikkate değer bulur. Esrar, meçhul, gece, iç, gömülmek gibi kelimelere dikkat edildiğinde Haşim’in şiir anlayışı muşahhasan çok mücerret bir özellik taşır. Bunun devamında Haşim, şiire ikinci bir tanım getirir. “Şiir nesre kabil-i tahvil olmayan nazımdır”(s.16) diyerek nesirle olan kıyaslamayı sürdürür. Nesir ile şiiri mutlak surette birbirinden ayıran Haşim, şiirin bir diğer tanımını yapar. “Şiir bir hikaye değil, sessiz bir şarkıdır”(s.17) . Haşim’in bu tanımı şiirdeki musikiyi işaret eder. Ancak bu musiki bilinen manada bir musiki değildir. “Şiir için bahis olan bu musiki, bir iç zenginliği ile beraber gelir ki bu da gözle veya kulakla elde edilemez”(Okay, 2011:113). Haşim’in bu sessizce dinlediği musiki, şiirde kastedilen mananın dışında daha çok ruhsal bir alanı işaret eder.

1.2. Şiirde Mânâ ve Mânâ Karşında Okuyucu

Haşim’in işaret ettiği bu ruhsal alan şiirin içindedir. Haşim buradan hareketle “şiirde her şeyden evvel ehemmiyeti haiz olan kelimenin manası değil, cümledeki telaffuz kıymetidir”(s.17). Haşim, şiirde manaya karşı değildir. Ancak “mana araştırmak için şiiri deşmek, terennümü yaz gecelerinin yıldızlarını ra’şe içinde bırakan hakir kuşu eti için öldürmekten farklı olmasa gerek. Et zerresi, susturulan o sihengiz sesi telafiye kafi midir?”(s.17) diye sorarak asıl meselenin kelimelerin ruhunda olduğuna dikkat çeker. Kelimelerin ihtiva ettiği bu ruh, şiirde musikiyi oluşturur. Zaten Haşim’e göre mana “ahengin telkinatından başka bir şey değildir”(s.17).

Haşim, şiirde manaya karşı çıkmadığı gibi, onun okuyucu tarafından keşfedilmesini ister. Haşim, bunu dile getirirken şiirin herkes tarafından anlaşılmasını beklemeyi ki zaten buna ihtiyaç da yoktur. Manayı ortaya çıkaracak olan okuyucudan Haşim’in beklentisi şu benzetmeyle ortaya koyulur: “Sıkı bir defne ormanının ortasına bırakılan bal dolu bir fağfur kavanoz gibi, mana, şiirin yaprakları içinde gözlenerek her göze görünmez ve yalnız hayalat ve kelime kabileleri vızıltılı arılar gibi, haticen etrafında uçuşturur. Fağfur kavanozu görmeyen kâri, bu muhayyirü’l-ukul arıların kanat musikisini işitmekle zevk alır. Zira kırmızı çiçekli siyah defne ormanının bütün sırrı bu gümüş kanatların sesindedir”(s.17). Haşim’in dile getirdiği bu “bal” istiaresi manayı reddetmediğini bizlere gösterir. Şiirde mana aynen “bal dolu bir fağfur kavanoz”dur. Ancak bu “bal”ı değerli kılan arıların kanat vızıltısı, yani musikidir. Haşim, yaptığı bu tanımın haricinde aşka bir şiir olmadığını, var ise de onun şiir olmadığını ve böyle diyenlerin de şiire yabancı olduklarını iddia eder.

Haşim, okuyucu bahsini Hâmid üzerinden verdiği örnekle sürdürür. Haşim'e göre Hâmid'in binlerce hayranı içinde onu okumuş olanların yüzde on bile değil iken anlayanlar yüzde onun binde biri nisbetinde bile olmadığını söyler. Ki zaten kendisine göre, kendini kolay veren ve herkesin anlayabileceği şiir, özellikle aşağı, seviyesiz şairlerin işidir. Haşim'in okuyucu bahsinde karşı çıktığı bu şiir okuyucusunun haricinde, şiiri sürekli bir kalıba sokmaya çalışan ve ona formüller üreten eleştirmenlerdir. Haşim bunlara "alem-i ruha musallat, iğrenç tufeyli'ler"(s.18) der. Haşim'e göre bu "asalak"lar kendilerine göre çizdikleri ölçüler dahilinde şiirde bir şey bulamadıkları zaman, eseri insafsızca yargılar ve onu suçlu gösterirler. Bunların yanı sıra bir de "sanat memuru" dediği edebiyat hocaları vardır. Bunlar da aslında "hava satan ve mehtap ışığı imal eden efsanevi tacirler gibi beyhude bir mürebbidir"(s.18). Haşim, bu tiplerin şiiri ve onun ruhunu öldürmekten başka bir şey yapmadıklarını dile getirir.

1.3. Vuzûh ve Okuyucu

Haşim, mana bahsinde olduğu gibi vuzuh konusunda da dikkati okuyucu üzerinde toplar. Şiirde vuzuh yani anlaşılabilirlik, açıklık olması neyi ve kimi esas alacaktır. Haşim, bu bahiste de şiirin okuyucuya anlaşılır ve açık görünmesi için onun belli bir zeka seviyesine sahip olması gerektiğini vurgular. Çünkü Haşim'e göre, birisine göre açık olan şiir diğerine öyle görünmesi lazım gelmez. Çünkü şiirin dili sıradan bir dil değildir. günlük dilden doğsa da kelimeleri seçimi ve onların farklı terkiplerde tanzim edilişi, bu şiir dilini farklı ve özel kılacaktır. Böylelikle şiirdeki "vuzuh" okuyucuya o vakit görünür. Şiirin "vuzuh"u Haşim'e göre şiire ait olduğu kadar, okuyucunun zeka ve ruhuyla ilgilidir. Haşim bunu şöyle dile getirir: "Şair, umumi lisandan müfrez kelimeleri yeni manalarla zenginleşmiş, her harfi yeni ahenklerle tannân, reviş ve edası başka bir mikyasa göre tanzim edilmiş, hüsn, renk ve hayal ile meşru şahsi bir lehçe vücuda getirdiği andan itibaren eserinin "vuzuh"u kârie göre tahavvül etmeye başlar. Zira vuzûh, esere ait olduğu kadar, kâriin de zeka ve ruhuna taalluk eden bir meseledir"(s.19).

Haşim okuyucuya yüklediği bu görevle ondan şiiri anlamasını ister. Şiirde belirsiz ve müphem görünen her şey belli bir zeka seviyesine sahip olan okuyucunun ruhunda ve zihninde yeniden biçimlenecek ve sanatsal zevk ortaya çıkacaktır. Ki Haşim, "en güzel şiirler(in), manalarını kâriin ruhundan alan şiirler"(s.20) olduğuna inanır.

1.4. Sonuç: Şair ve İnsanlar

Haşim, şiiri farklı yorumlara ve açıklamalara müsait olan resullerin sözü gibi görür. Şiirin manası farklı ve birden çok olunca, her okuyucu şiiri kendi hayatına uyarlar ve böylece şiiri yazan şair ile onu okuyan insan arasında ortak bir etkilenme alanı (duyguların dili) ortaya çıkar. Haşim'e göre en zengin, en derin ve en etkili şiir, herkesin istediği tarzda anlayacağı ve sonsuz hassasiyetleri kapsayan bir genişlikte olmalıdır. Burada dikkat çekici olan Haşim'in şiire bir peygamber sözü gibi yaklaşmış olmasıdır. O halde şiiri söyleyen kişi de mutlak surette peygamber olmalıdır. Ki zaten Haşim, şairi ayrı tutmuştur. Dikkat edilirse "şair ile insanlar arasında" ifadesi bunu gösterir. Okay'a göre şiir diline kutsiyet veren bu anlayış, sembolizmden kaynaklanmaktadır. "Bu anlayış hemen bütün sembolistleri çok özel bir şiir dili aramaya zorlamıştır" diyen Okay, "Haşim'in ifadelerindeki 'resulların sözü gibi' ibaresi icaz sanatının zirvesinde bir dil anlayışı olarak kabul etmeliyiz"(Okay, 2011:128) görüşündedir. Bu bahiste sembolizmin en önemli şairlerinden biri olan Baudliere'in sözünü hatırlarsak Haşim'in sözü ile paralellliğini görmüş oluruz. Baudliere, "yeryüzünde Tanrı'nın şifrelerini çözen iki kısım insan vardır: Peygamberler ve şairler." diyerek Haşim haklı çıkarır.

Haşim'in poetikası tam manasıyla bir poetika değildir. Haşim'in şiir üzerine görüşleri ve daha fazlasıyla kendi şiirini bir savunma yazısıdır. Ancak elete şiir üzerine, özellikle mana ve vuzuh hakkında önemli fikirler sunar. Şiir tarifinde saf şiire vurgu yapan Haşim, onu mutlak surette nesirden ayırır. Bu tarifler kısmı, bir karşılaştırma mahiyetinde olsa da Haşim'in şiire yüklediği anlam ortaya çıkar. Poetikalarda yer alması gereken "tarifler" bölümüne yer veren şair, "dış yapı" hakkında neredeyse hiç durmamıştır. Haşim, vezin, kafiye, mısra düzeni, nazım şekilleri gibi konularda fikir yürütmemiştir. Poetikaların diğer bir bölümü olan "dil" meselesinde ise Haşim, neredeyse bütün poetikasını bunun üzerine kurmuştur. Şiirin dili kendine mahsustur, günlük dilden kaynaklansa dahi ondan apayrıdır. İmgeler, semboller türlü sanatlarla gizlenmiştir. Şiirin dili herkese açık olmamalıdır. "Sanatların tedahülü" bahsinde de Haşim, aslında fazla söz söylememiştir. Mimari ve resimden bahsetmezken musiki konusunda söz söyler; ancak bu bizim anladığımız manada bir musiki değildir. Haşim'e göre bu musiki, gözle görülmeyen ve kulakla duyulmayan sessiz bir musikidir. Haşim'in poetikasının ortaya çıkmasını sağlayan bölüm ise "iç yapı" meselesidir. Haşim burada şiirde mananın varlığı veya yokluğu bahsinden hareketle bu yazıyı kaleme aldığı düşünülürse, bu meseleye verdiği önem ortaya çıkar. Haşim, şiirde manaya karşı değildir, ancak manayı şiirin en önemli unsuru olarak gösterilmesine karşıdır. Şiirin manası ve vuzuhu kime göredir ve nasıl olmalıdır fikri Haşim'in en çok yorum yaptığı alandır. Mana ve vuzuh ancak okuyucuya göre anlam kazanır. Çünkü şiir bir ruhtur, bir gizemdir. Ancak

okuyucunun ruhu ile anlam bulabilir. “Muhteva” bölümünde ise Haşim, şiirin kaynağını “idrak mıntıkları haricinde, esrar ve meçhulatın geceleri içine gömülmüş, yalnız münevver sularının ışıkları, gah u bi-gah ufk-ı mahsulata akseden kudsi ve isimsiz menba” olarak görür(s.16). böylesi idrak bölgelerinin dışında, meçhul, karanlık, mukaddes ve isimsiz olan şiirin kaynağı biraz bilinçaltıyla ilgili olacaktır. Bunun yanı sıra soyutluk ve bu soyutluktan hareketle ferdi bir özellik taşıyacaktır. Şiir de hayal mahsulü olacağından şiirde herhangi bir gerçeklik aramak da gerekmeyecektir. Böylece kullanılan imajlar ve hayallerle sembolizmin ürünü olacaktır. Haşim’in muhtevası da böyledir. Bir poetikanın son bölümü ise “okuyucu”ya ayrılır. Haşim, şiirin “iç yapısı” ile “muhtevası” bahsini okuyucu bahsiyle eşdeğer yürütür. Şiirin içi yapısını yani taşıdığı manayı şiirin vuzuhunu, şiirn muhtevasını değerli kılacak ve onu keşfedecek olan kişi okuyucudur. Çünkü şiirin gerçek mahiyeti, okuyucu ruhunda ortaya çıkar. Çünkü Haşim’in okuyucusu seçkin ve belli bir zeka seviyesine sahip olması gerekir.

Bütün bu hususlar dikkate alındığında Haşim, planlı bir şekilde poetika oluşturmamış olsa da yazısı taşıdığı özellikler bakımından poetik değerde görüşler barındırır ve poetika olarak değerlendirilir.

Kaynakça

Ahmet Hâşim (2007); *Göl Saatleri*, YKY, İstanbul.

Ahmet Hâşim (2008); *Piyale*, YKY, İstanbul.

Enginün, İnci (2005); *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergah Yay., İstanbul.

Kaplan, Mehmet (2006); *Şiir Tahlilleri 2*, Dergah Yayınları, İstanbul.

Karaca, Alâattin (2010); *İkinci Yeni Poetikası*, Hece Yay., Ankara.

Korkmaz, Ramazan-vd. (2004); *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000*, Grafiker Yay., Ankara.

Okay, M. Orhan (2011); *Poetika Dersleri*, Dergah Yayınları, İstanbul.